

УДК 378.091.33:78.071.2

Тетяна Багрій

<https://orcid.org/0000-0003-1155-088>

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького

ЦИКЛ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

Розглянуто проблему підготовки майбутнього педагога-музиканта в галузі диригентсько-хорового мистецтва та висвітлено роль циклу диригентсько-хорових дисциплін у цьому процесі. Висвітлено основні завдання кожного компонента та його значення в оволодінні диригентсько-хоровою майстерністю.

Ключові слова: диригентсько-хорова підготовка, дисципліни диригентсько-хорового циклу, майбутній педагог-музикант, професійні вміння, навички.

Постановка проблеми. Розвиток педагогічної освіти в сучасних умовах ґрунтується на вирішенні поставлених завдань щодо якісної професійної освіти майбутнього фахівця. Підготовка студентської молоді в галузі мистецтва, зокрема, хорового є однією із складових всебічного розвитку особистості. Відповідно до запитів сучасного суспільства значно зростають вимоги до особистості педагога-музиканта: від того, які знання отримає майбутній учитель, чи здатний буде вирішити питання, які ставить перед ним суспільство, буде залежати рівень освіти та культури підростаючого покоління. Вирішення завдань сучасного суспільного виховання вчителем-музикантом накладає певний відбиток на спрямованість та характер його професійної підготовки.

У рамках освітньо-професійної програми бакалаврської підготовки педагога-музиканта реалізується один із напрямків навчання – підготовка студентів до майбутньої диригентсько-хорової діяльності. Слід зазначити, що диригентсько-хорова підготовка займає вагомe місце в навчальному процесі та

вимагає оволодіння складними за своєю структурою професійними якостями, які формуються в процесі навчання.

Актуальність дослідження полягає в доцільності поліпшення взаємозв'язку в процесі вивчення дисциплін диригентсько-хорового циклу для підвищення рівня практичної підготовки майбутнього педагога-музиканта до музично-виконавської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта присвятили свої праці такі науковці: О. Апраксіна, А. Лащенко, А. Болгарський, Т. Смирнова, А. Авдієвський, О. Михайличенко, А. Козир, Г. Падалка, О. Ростовський, А. Соколова, Л. Хлебнікова, О. Щолокова. Методичну підготовку фахівців шкільної та позашкільної освіти висвітлено у працях Л. Базильчука, Б. Бриліна, О. Єременко, Л. Масол, О. Мельник, Т. Надолінської, Г. Падалки, І. Полякої, А. Растригіної, О. Рудницької та ін. Проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів у хорознавчому аспекті розглядали О. Бенч-Шокало, Ж. Володченко, В. Живов, Л. Падалко, Г. Сагайдак, Т. Смирнова.

У наукових дослідженнях висвітлюються питання організації навчального процесу диригентсько-хорової освіти та визначаються першочергові завдання, від вирішення яких залежить якісний розвиток спеціальних професійних здібностей студентів.

Мета статті полягає у визначенні ролі циклу диригентсько-хорових дисциплін як основи становлення майбутнього педагога-музиканта в практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу.

У системі музично-педагогічної освіти диригентсько-хорова підготовка розглядається вченими як навчальна діяльність, яка поєднує музично-теоретичний, диригентсько-хоровий, виконавський та методичний напрямки. Оволодіння необхідними знаннями з професійних дисциплін, формування досвіду практичної роботи з хором колективом і творче його

застосування в практичній діяльності є важливими показниками для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Аналізуючи стан диригентсько-хорової підготовки здобувачів вищої освіти, науковці (І. Цюряк, Є. Роговська, Н. Борисенко) виокремили *когнітивний, мотиваційний, діяльнісний* критерії, визначивши їх основні положення.

Основою когнітивного критерію є положення про важливість самооцінки діяльності майбутнього педагога-музиканта. Звертається увага на зв'язок між теоретичними знаннями з «Хорознавства» й практичними навичками в їх застосуванні.

Сутність *мотиваційного* критерію полягає у виявленні пізнавального інтересу в процесі вивчення дисциплін диригентського-хорового циклу. Для досягнення мети в мотиваційній сфері необхідно переконати студента, що вивчення цих дисциплін необхідне для подальшої професійної діяльності. При цьому слід враховувати рівень підготовки студента, його можливості у виконанні поставлених завдань.

Діяльнісний критерій характеризується рівнем опанування матеріалом, здатністю до самовиховання та самоосвіти, володіння організаторськими здібностями, умінням визначати методи роботи в конкретній ситуації. Ключова роль тут належить практичним діям, а теоретичні знання є тільки засобами навчання і відіграють допоміжну роль.

У ході спостережень та досліджень науковці дійшли висновку, що диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музики на сучасному етапі – це єдність та складний взаємозв'язок педагогічного, організаційного й художньо-творчого процесів (Цюряк І., 2021, 191-195).

Дисципліни диригентсько-хорового циклу – хорознавство, диригування, хоровий клас, читання хорових партитур, хорове аранжування – є фундаментальними в підготовці майбутнього фахівця до практичної діяльності. Цей вибір диригентсько-хорових дисциплін зумовлений завданнями диригентсько-хорової підготовки і полягає в системності й

послідовності засвоєння теоретичних і практичних знань, формуванні професійних навичок спілкування з хором колективом. Зважаючи на синтетичний характер хорового мистецтва, усі дисципліни цього циклу об'єднані між собою. Кожна з них займає визначене місце і вирішує конкретні завдання. Складовими елементами диригентсько-хорової підготовки є теоретичні, методичні й практичні дисципліни, які викладаються в індивідуальній, груповій та колективній формах.

Кравцова Н., Кравченко І. пропонують структурування змісту диригентсько-хорових дисциплін у «дидактичні блоки» за напрямками диригентсько-хорової підготовки:

- теоретичний блок (опанування теоретичними знаннями в галузі диригентсько-хорової педагогіки і мистецтва);
- технологічний блок (освоєння технології диригування і психотехніки хорового співу, педагогічними технологіями роботи з хоровими колективами);
- дослідницький блок (організація і педагогічний супровід науково-дослідницької діяльності);
- виконавський блок (оволодіння навичками диригентсько-хорового виконавства);
- педагогічний блок (координування самоосвітньої діяльності студентів з вивчення хорового репертуару в реальних професійних умовах, аналіз науково-педагогічної літератури і виконавського досвіду визначних хорових диригентів.

На думку дослідників така систематизація сприятиме виявленню і усуненню недоліків в напрямках диригентсько-хорової підготовки майбутнього педагога-музиканта (Кравцова Н., 2018, 279).

Дисципліни диригентсько-хорового циклу формують цілісний погляд на диригентсько-хорову діяльність, оснащують теоретичну, методичну базу знань, умінь і навичок студентів. З. Гнатів виділяє їх як опорні в підготовці вчителя музичного мистецтва за двома параметрами, котрі визначають їх основне

призначення, а саме: сприяти формуванню якостей, які забезпечують можливість реалізації професійно-педагогічної діяльності (вокально-хорової, виконавської); готувати майбутніх учителів музичного мистецтва до такого виду дитячої творчості, котра є найбільш важливою (співоча діяльність, яка є менталітетною для України) та поширеною в умовах загальноосвітньої школи; створювати максимально сприятливі умови для підготовки студентів до роботи з хором. (Гнатів, 2014, 74).

Використання різноманітних методів навчання студентів у процесі їх диригентсько-хорової підготовки сприяє засвоєнню та осмисленню набутих знань, умінь і навичок, власного досвіду. Надання пріоритету практичній діяльності як важливій умові диригентсько-хорового навчання вказує на перевагу використання практичних форм порівняно із засвоєнням теоретичних положень розвитку хорового мистецтва.

Заняття хорового класу вважаються творчою лабораторією майбутньої професійної діяльності педагога-музиканта. Видатний хоровий диригент А. Авдієвський великого значення надавав хоровому співу в школах, залученню до цього виду мистецтва дітей. «Навіть якщо діти не стануть у майбутньому професійними музикантами, виховання мистецтвом сприятиме формуванню гармонійно розвиненої особистості...» (Авдієвський, 1996, 81).

Хоровий клас – дисципліна, що формує професійну здатність здобувачів вищої освіти до майбутньої професії. Головним завданням хору на музично-педагогічному факультеті є виховання професійних умінь і навичок співу в хорі, а також навчання методам і прийомам роботи з хоровим колективом.

Програма хорового класу передбачає:

- навчання здобувачів вищої освіти умінням свідомого і професійно-художнього виконання хорових творів на основі розвитку їх музично-слухових здібностей і вокально-хорових навичок;
- ознайомлення із системою методів роботи з хором, застосування прийомів вивчення творів, що впливають з умінь діагностики хорового співу;

- освоєння кращих зразків хорової спадщини: як класичної, так і сучасної;
- організацію на базі студентського хору хормейстерської практики у період навчання на II-IV курсах.

У процесі роботи з хором розвивається вміння орієнтуватися в хоровому звучанні, шліфується здатність чути всі хорові партії й діагностувати спів як окремих хорових партій, так і хору в цілому, удосконалюються якості, якими повинен володіти диригент: організаторські здібності, воля, вміння створювати належний творчий контакт з кожним співаком хору, колективом у цілому.

Видатний український диригент, легенда хорового співу Павло Муравський стверджував, що «справжнє, реальне знання про свою професію студент може отримати лише через хор» (Муравський).

Курс «Читання хорових партитур» спрямований на теоретико-практичну підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Читання з аркуша – це комплекс спеціальних навичок, які слід розглядати як дії, сформовані в результаті виконання певних вправ, вони є автоматизованими компонентами свідомої діяльності особи. «Читання з листа – це, з одного боку, складний різновид гри по нотах, який можна віднести до художньої діяльності, зокрема, до музично-виконавської, що об'єднує технологічний і художньо-змістовний аспект; а з іншого, – це складний психофізичний процес, пов'язаний з формуванням та засвоєнням клавіатурного простору та ігрових рухів, з аналізом та побудовою емоційно-сміслових та звукових образів» (Назаренко, 2014, 146).

У процесі вивчення дисципліни студенти засвоюють специфічну термінологію, знайомляться з різними видами хорових партитур і особливостями її побудови, технічними прийомами відтворення хорової партитури. Оволодіння навичками читання з аркуша сприяє цілісному сприйняттю хорового твору, удосконаленню навичок гри на інструменті, зорового діапазону читання з аркуша і тим самим розвиває асоціативне, образне мислення та вміння самостійно орієнтуватися в новому музичному матеріалі.

Вивчаючи курс «Хорового аранжування», студенти навчаються прийомам і способам перекладення хорових творів одного складу на інший. Оволодіння навичками аранжування є складним процесом. Студент повинен бути підготовленим до цього виду творчої діяльності, адже в ній акумулюються знання, вміння та навички, отримані у процесі навчання. Метою курсу є набуття студентами навичок адаптації хорового твору до можливостей конкретного хорового колективу. Вивчення дисципліни сприяє музичному розвитку студентів, розширює образну сферу в розумінні змісту музичних творів, привчає до самостійності суджень у виборі тих чи інших способів виконання творчих завдань.

Навчання майбутніх учителів музичного мистецтва хоровому диригуванню здійснюється у формі індивідуальних занять. Завдання курсу полягає в оволодінні студентами технікою диригування, формуванні знань, умінь та навичок засвоєння хорової партитури, підготовки до самостійної роботи з хором, інтерпретації музичних образів, керування хоровим виконанням.

Диригування – це багатогранний, поліфункціональний і найскладніший вид музичного виконавства. Особливе місце в оволодінні цим мистецтвом належить диригентській техніці як необхідному засобу передачі колективові творчої волі диригента. Але техніка диригента не повинна бути самоціллю, адже це складний психологічний процес, у якому відтворюються внутрішні переживання, уміння передати творчий задум композитора. Диригент повинен володіти харизмою, підпорядковуючи своїй волі дії виконавців, забезпечуючи злагодженість звучання.

Вивчення курсу «Хорознавства» відбувається в єдності трьох його складових: вивчення історії хорового виконавства різних епох, жанрів, форм та стилів; оволодіння теоретичними основами хорового мистецтва; практикою та методикою роботи з хором. Зміст дисципліни складає теоретичне узагальнення теорії, практики хорового виконавства та педагогіки. Вивчення курсу має інтегральний характер, оскільки передбачає оволодіння знаннями, уміннями та навичками в різних напрямках музично-педагогічної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, досягти бажаного результату в диригентсько-хоровій підготовці майбутнього педагога-музиканта можна завдяки нерозривному зв'язку дисциплін диригентсько-хорового циклу, інтегруючи набуті знання, уміння і навички на кожному етапі вивчення. Для ефективної фахової підготовки студентам необхідно постійно та цілеспрямовано розвивати їх музикознавчі та виконавські якості в єдності з диригентсько-хоровою та методичною підготовкою. Подальші дослідження передбачають розробку комплексу навчально-методичних заходів, спрямованих на вироблення у студентів самостійного творчого ставлення до обраної професії.

Список використаних джерел

- Авдієвський А.Т. (1996). Формування особистості на ґрунті національно-культурного відродження. Мистецтво у школі: зб. ст.;упор. І.М. Гадалова. – К.: УДПУ.– Вип.І. – С. 80 – 83.
- Гнатів З. (2014). Специфіка диригентсько-хорових дисциплін як фахових предметів та виду виконавського мистецтва в сучасній музично-педагогічній освіті. Молодь і ринок. Дрогобич. – № 3 (110).
- Кравцова Н. Є., Кравченко І. М. (2018). Шляхи формування самоосвітньої культури майбутнього педагога-музиканта в процесі диригентсько-хорової підготовки. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вип.51. – С.277-281. Взято з:http://nbuv.gov.ua/UJRN/mitimpt_2018_51_68.
- Назаренко М. П. (2014). Формування навичок читання з листа хорових партитур у майбутніх педагогів-музикантів в процесі підготовки до роботи з хоровим колективом . Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки - Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка. - Вип. 131. – С. 144-148.
- Павло Муравський: Мій мистецький метод. Взято з:
<https://pavlomuravskyi.com/pavlo-muravskyj-mij-mysteczkyj-metod.html>.
- Парфентьева І. П. (2009) Розвиток мистецької рефлексії як основного компонента арт-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музики.

Наукові праці: Науково-методичний журнал .Педагогіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – Вип. 95. – Т.108. – С.73-76. Взято з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2009_108_95_15.

Цюряк, Є. Роговська, Н. Борисенко (2021). Сучасний стан диригентсько-хорової підготовки студентів у системі музично-педагогічної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Зб.наук.пр. Запоріжжя: КПУ. –Вип. 74.– Т. 3.– С.191-195.

References

Avdiievskiyi A.T.(1996). Formuvannia osobystosti na grunti natsionalno-kulturnoho vidrodzhennia. [The formation of personality on the basis of national-cultural revival]. Mystetstvo u shkoli: zb. st.; upor. I.M. Hadalova, Kyiv: UDPU Publ., Vol. I., pp. 80 – 83. [in Ukrainian].

Hnativ Z. (2014). Spetsyfika dyryhentsko-khorovykh dystsyplin yak fakhovykh predmetiv ta vydu vykonavskoho mystetstva v suchasni muzychno-pedahohichnii osviti. [The specifics of conducting and choral disciplines as professional subjects and types of performing arts in modern music and pedagogical education]. Molod i rynok[Youth and the market]. 2014. – № 3 (110).[in Ukrainian].

Kravtsova N. Ye., Kravchenko I. M. (2018). Shliakhy formuvannia samoosvitnoi kultury maibutnoho pedahoha-muzykanta v protsesi dyryhentsko-khorovoi pidhotovky. [Ways of forming the self-educational culture of the future music teacher in the process of conducting and choral training.]Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy.[Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems.] – Vyp. 51. – S. 277-281. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/mitimpt_2018_51_68. [in Ukrainian].

Nazarenko M. P. (2014). Formuvannia navychok chytannia z lysta khorovykh partytur u maibutnikh pedahohiv-muzykantiv v protsesi pidhotovky do roboty z khorovymkolektyvom.[Formation of skills of reading from the letter of choral scores at future teachers-musicians in the course of preparation for work with choral collective]. Naukovi zapysky KDPU. Serii: Pedahohichni nauky [Scientific notes of KSPU. Series: Pedagogical Sciences] - Kirovohrad : KDPU im. V. Vynnychenka - V. 131. - P. 144-148[in Ukrainian].

PavloMuravskyi: Mii mystetskyi metod. [My artistic method].Retrieved from:

<https://pavlomuravskyi.com/pavlo-muravskyj-mij-mysteczkyj-metod.html>

[in Ukrainian].

Parfentieva I.P. (2009). Rozvytok mystetskoï refleksii yak osnovnoho komponenta art-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv muzyky. [Development of artistic reflection as the main component of art-pedagogical training of future music teachers.] Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal.Pedahohika. [Scientific works: Scientific and methodical magazine. Pedagogy]– Mykolaiv: V.95.–T.108.–P.73-76. Retrieved from:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2009_108_95_15 in Ukrainian].

Tsiuriak, Ye. Rohovska, N. Borysenko (2021). Suchasnyi stan dryhentsko-khorovoi pidhotovky studentiv u systemi muzychno-pedahohichnoi osvity. [The current state of conducting and choral training of students in the system of music and pedagogical education] Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools]. Zb.nauk.pr. Zaporizhzhia : KPU. V. 74. T. 3. P.191-195.[in Ukrainian].

BAGRIY T.

Melitopol State Pedagogical University named Bohdan Khmelnytsky, Ukrainian

CYCLE OF CONDUCTORS AND CHOIR DISCIPLINES IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER-MUSICIAN

The problem of training a future music teacher in the field of conducting and choral art is considered and the role of the cycle of conducting and choral disciplines in this process is highlighted. The views of scientists on the tasks in various aspects of music teacher training are analyzed: organizational, methodological, theoretical, practical. The components of conducting and choral training are indicated. The criteria are highlighted and the essence of the indicators of the state of conducting and choral training of higher education students is characterized. The key provisions of the theory and practice of professional activity of the future music teacher are highlighted. It was found that the conducting and choral training of the future music teacher at the present stage is the unity and complex relationship of pedagogical, organizational and artistic and creative processes. Structuring the content of conducting and choral disciplines is proposed in order to identify and eliminate shortcomings in the study of disciplines. It is noted that the main purpose of conducting and choral disciplines is to form qualities that provide the opportunity for professional and pedagogical activities (vocal and choral, performing) and in preparation for the most common type of children's art - singing. The teacher-musician must be able to operate with a certain baggage of theoretical knowledge, the basics of practical training to work with the choir, performing culture, conducting technique and pedagogical skills in future professional musical activities. The role of the disciplines of the conductor-choir cycle in the acquisition of knowledge and practical skills in professional activities is determined and the relationship between the disciplines of this cycle is indicated. The main tasks of each component and its significance in mastering the conducting and choral skills are highlighted. The priority of practical activity in comparison with mastering the theoretical material is emphasized. It was found that conducting and choral training is one of the important areas in the structure of professional training of future music teachers in music and pedagogical institutions.

Key words: *conductor-choir training, disciplines of conductor-choir cycle, future teacher-musician, professional skills.*